

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

“ทุเรียน”เป็นผลไม้ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว มีเปลือกหนา หนามแหลม มีกลิ่นที่โดดเด่น มีรสชาติอร่อย เป็นที่นิยมบริโภคกันโดยทั่วไป ได้ชื่อว่าเป็น King of Fruit และเป็นผลไม้เศรษฐกิจ ที่สำคัญชนิดหนึ่งของไทย แหล่งปลูกทุเรียนที่สำคัญ คือภาคตะวันออก ในจังหวัดจันทบุรี ระยอง และจังหวัดตราด สำหรับในภาคใต้ปลูกมากในจังหวัดชุมพร ยะลา นครศรีธรรมราช สุราษฎร์ธานี และจังหวัดนราธิวาส นอกจากนี้มีบางจังหวัดที่มีการปลูกทุเรียนที่มีความโดดเด่นเฉพาะตัวที่สำคัญได้แก่ จังหวัดนนทบุรี อุตรดิตถ์ และจังหวัดศรีสะเกษพื้นที่ปลูกทุเรียนของไทย ในปี 2557 มีประมาณ 652,000 ไร่ เป็นพื้นที่ปลูกที่ให้ผลแล้วประมาณร้อยละ 90 ผลผลิตทุเรียนในแต่ละปีมีมากน้อยแตกต่างกันไป เนื่องจากอิทธิพลของสภาพแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งสภาพภูมิอากาศที่มีผลต่อความสมบูรณ์ของต้นทุเรียนและการออกดอกติดผล ปริมาณผลผลิตทุเรียนในช่วง5ปีที่ผ่านมาอยู่ที่ประมาณ 570,000 -630,000 ตัน และคาดการณ์ในปี 2558 จะมีประมาณ 640,000 ตัน ผลผลิตทุเรียนใช้บริโภคภายในประเทศ ร้อยละ 40 และส่งออกร้อยละ 60 ตลาดต่างประเทศที่สำคัญคือ จีน ไต้หวันฮ่องกง และอินโดนีเซีย มูลค่าการส่งออกทุเรียนของไทยในปี 2555 -2557 จำนวน 6,200, 7,300 และ 12,400 ล้านบาทตามลำดับ ปัญหาสำคัญของการผลิตทุเรียน นอกจากปัญหาทางด้านการเกษตร เช่น โรค แมลง ภัยธรรมชาติ สภาพอากาศ และการบำรุงรักษาต้นทุเรียนแล้ว ยังมีปัญหาสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อมูลค่าของทุเรียนคือ คุณภาพผลผลิต และราคา

จังหวัดศรีสะเกษ อยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง เป็นจังหวัดที่เคยได้ชื่อว่ายากจนที่สุดในประเทศ มีประชากร 1,458,370 คน เป็นเกษตรกรประมาณ 222,340 ครัวเรือน ผลิตภัณฑ์มวลรวม (GPP) ภาคเกษตรของจังหวัดศรีสะเกษประมาณ 28,590 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 37 ของ GPP จังหวัด รายได้ของเกษตรกรประมาณ 73,180 บาทต่อครัวเรือน อาชีพการเกษตรที่สำคัญคือการทำนา และการเพาะปลูกพืชไร่ เช่น มันสำปะหลัง และข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ เป็นต้น และมีบางส่วนที่ปลูกไม้ผลและยางพารา โดยเฉพาะอย่างยิ่งทุเรียน ซึ่งแม้ว่าศรีสะเกษจะไม่ได้อยู่ในพื้นที่ที่เป็นแหล่งผลิตสำคัญของทุเรียน แต่มีบางจุดบางพื้นที่ที่มีศักยภาพสามารถปลูกทุเรียนได้ และเป็นทุเรียนที่มีคุณภาพดี มีความโดดเด่นเฉพาะตัว คือเนื้อนุ่ม ละเอียด แท้ง ไม่แฉะติดมือ รสชาติดี มัน ไม่หวานจัด กลิ่นไม่แรง สีสวย มีพูที่สวยงาม พื้นที่ปลูกทุเรียนของจังหวัดศรีสะเกษอยู่ในเขตอำเภอขุนหาญ กันทรลักษณ์ และอำเภอศรีรัตนะ มีพื้นที่รวมทั้งหมดประมาณ 2,500 ไร่ เป็นพื้นที่ปลูกทุเรียนที่ให้ผลแล้วร้อยละ 85 มีเกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนราว 500 ครัวเรือน ปริมาณผลผลิต 4,000 ตัน รายได้ของเกษตรกรผู้ปลูก

ทุเรียน ประมาณ 413,400 บาทต่อครัวเรือน ซึ่งสูงกว่ารายได้ของเกษตรกรที่ปลูกข้าวต่อครัวเรือน ซึ่งสูงกว่ารายได้ของเกษตรกรที่ปลูกข้าวและพืชไร่ ผลผลิตทุเรียนของศรีสะเกษร้อยละ 80 เป็นทุเรียนส่งออก โดยส่งออกไปยังตลาดจีนเป็นหลัก

จังหวัดศรีสะเกษ เป็นจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีประชากรเกินล้านคน มีหลากหลายอาชีพ มีชนเผ่าหลักสี่เผ่า ประกอบด้วย (1) เขมร (2) ส่วย (3) ลาว และ (4) เยอ และอื่นๆ อีกพอสมควร อาชีพหลักคือการทำนา หรือเรียกว่า เกษตรกร เป็นส่วนมาก ทำให้เมื่อหมดฤดูทำนาแล้วจะอพยพเข้าสู่เมืองใหญ่เพื่อทำงานหาเลี้ยงครอบครัว การหลั่งไหลเข้าสู่ตัวเมือง ทำให้ที่นาถูกทิ้งไม่ได้ใช้ประโยชน์เป็นจำนวนมาก ต่อมา เมื่อรัฐบาลหันมาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมมากขึ้น กระบวนการพัฒนามายังกลุ่มเกษตรกรมากขึ้น ทั้งในส่วนของอาชีพ การศึกษา แรงงาน เทคโนโลยีต่างๆ เปลี่ยนแปลงที่นาให้เป็นที่สวน ทำให้จำนวนชาวไร่ชาวนาเพิ่มมากขึ้น มีการปรับปรุงพื้นที่ให้เหมาะแก่การปลูกผลไม้และพืชสวนต่างๆ ที่นำมาจากแหล่งอื่นๆ เช่น เงาะ ทุเรียน มังคุด จากภาคตะวันออก สะตอ ต้นยางพารา จากภาคใต้ เป็นต้น การปลูกพืชสวนได้กลายเป็นอาชีพหลัก จากเกษตรกรชาวนาเป็นชาวนาสวนชาวไร่ โดยเฉพาะการส่งเสริมให้มีการปลูกพืชสวนเศรษฐกิจในพื้นที่อำเภอกันทรลักษ์ อำเภอขุนหาญ อำเภอศรีรัตนะ อำเภอยางชุมน้อย อำเภอวังหิน และอำเภอภูสิงห์ เป็นต้น

อำเภอที่ทำให้จังหวัดศรีสะเกษมีเอกลักษณ์ที่รู้จักกันมานานคืออำเภอยางชุมน้อยที่ปลูกหอมและกระเทียมจนกลายเป็นหนึ่งในคำขวัญของจังหวัดศรีสะเกษเดิมคือ “ศรีสะเกษแดนปราสาทขอม หอมกระเทียมดี มีสวนสมเด็จ เขตดงลำดวน หลากล้วนวัฒธรรม เลิศล้ำสามัคคี” ต่อมาจึงได้เปลี่ยนแปลงคำขวัญใหม่ว่า “หลวงปู่โตคู่บ้าน ถิ่นฐานปราสาทขอม ข้าว หอม กระเทียมดี มีสวนสมเด็จ เขตดงลำดวน หลากล้วนวัฒธรรม เลิศล้ำสามัคคี” ศรีสะเกษที่เคยได้รับการขนานนามว่าเป็นเมืองยากจนติดอันดับของประเทศกลายเป็นเมืองเกษตรไปอย่างเต็มตัว มีการนำพืชสวนมาทดลองปลูกแล้วได้ผลแท้จริงเกือบ 100 % เปลี่ยนจากชาวนาเป็นชาวนาอย่างแท้จริงเมื่อทุเรียน (Durian) ได้กลายเป็นผลไม้มีชื่อหรือสร้างชื่อให้กับจังหวัดศรีสะเกษ ดังที่ปรากฏในสื่อว่า “ศรีสะเกษจัดส่งทุเรียนภูเขาไฟทางไปรษณีย์ไปให้ “นายกฯ ประยุทธ์” ชิม พร้อมรองนายกฯ ทุกคนถึงทำเนียบรัฐบาล ผู้ว่าฯ เผยส่งทุเรียนถึงผู้รับภายใน 3 วัน เปิดส่งช่องทางสื่อออนไลน์เพียง 4 วัน มียอดสั่งซื้อแล้วกว่า 400 ลูก คัดทุเรียนหอมทองเกรดพรีเมียมเพียง 15,000 ลูกส่งขายทางไปรษณีย์ทั่วประเทศ ทุเรียนเป็นราชาแห่งผลไม้พื้นเมืองของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ปัจจุบันประเทศไทยมีการผลิตทุเรียนมากที่สุด รองลงมาคืออินโดนีเซียและฟิลิปปินส์ เนื้อและเมล็ดของทุเรียนมีคุณค่าทางอาหารสูงและให้พลังงานสูง ทุเรียนของจังหวัดศรีสะเกษกำลังเป็นที่นิยมของตลาด สร้างมูลค่าให้กับการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศและของจังหวัด จึงต้องมีกระบวนการพัฒนาการปลูก การดูแล การส่งเสริมให้เกิดความมั่นคงและยั่งยืน โดยเฉพาะในด้านนโยบายและกลไกของท้องถิ่นและภาครัฐ

พิรพร พร้อมเทพ ได้เสนอแนะเชิงนโยบายและกลไกการส่งเสริมการปลูกทุเรียนด้านการผลิตภาพรวมไว้ว่า (1) ผู้ว่าราชการจังหวัดศรีสะเกษจะต้องเป็นเจ้าภาพหลักในการประสานเชื่อมโยงทุกภาคส่วนและขับเคลื่อนการดำเนินงานไปสู่เป้าหมายและผลสำเร็จร่วมกัน (2) กำหนดพื้นที่ที่มีขีดความสามารถหรือศักยภาพในการส่งเสริมและพัฒนาการผลิตทุเรียนในจังหวัดศรีสะเกษให้ชัดเจนและตรงกับสภาพความเป็นจริง (3) ควรเลือกใช้แนวทางการพัฒนาหลายแนวทางร่วมกันในลักษณะการบริหารจัดการในภาพรวม (4) ให้ความสำคัญกับกระบวนการผลิตของเกษตรกรให้มาก เพราะเป็นรากฐานในการพัฒนาการผลิตเพื่อส่งออกและ (5) ควรทำการศึกษาวิจัยเพิ่มเติมในส่วนของการตลาดและระบบโลจิสติกส์เพื่อให้ได้แนวทางการพัฒนาที่สมบูรณ์¹

จากข้อเสนอแนะจะพบว่านโยบายและกลไกการส่งเสริมจากภาครัฐสู่เกษตรกรเป็นเรื่องสำคัญที่รัฐจะต้องเข้ามาดูแลและให้การช่วยเหลือ ทั้งในด้านคำแนะนำ ทุน และเทคโนโลยีต่างๆ ซึ่งจะทำให้การปลูกทุเรียนหรือพืชสวนชนิดต่างๆ ก้าวหน้าและสร้างมูลค่าทางการตลาดให้กับจังหวัดศรีสะเกษ ชาวเกษตรกรก็จะยังมีความมั่นคงทางอาชีพมากยิ่งขึ้น ช่วยลดความเสี่ยงในการขาดทุนหรือประสบความล้มเหลว การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตทุเรียนจำเป็นต้องใช้แผนที่มีคุณภาพ (Quality Plan) มากำกับ เช่น เทคนิค วิธีการ กระบวนการผลิต การส่งเสริมการพัฒนาและเพิ่มปริมาณผล และการกำจัดศัตรูพืช เป็นต้น ภาครัฐหรือหน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะต้องเข้ามามีบทบาทในด้านการเป็นผู้ช่วยเหลือในด้านต่างๆ เท่าที่จะทำได้ การประเมินศักยภาพ การกำหนดเส้นทางอาชีพที่เหมาะสม การผลิต การเพิ่มมูลค่า การตลาด การบริหารจัดการ การวางแผน และการฝึกอบรมเพื่อส่งเสริมให้เกษตรกรมีศักยภาพในการพัฒนาและมีความก้าวหน้าในการปลูกพืชสวน สอดคล้องกับการดำเนินงานของภาครัฐ โดยกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้ดำเนินงานโครงการพัฒนาการเกษตรครบวงจรในพื้นที่ที่มีศักยภาพ และยุทธศาสตร์ยุทธศาสตร์การวิจัยของชาติรายประเด็นด้านพืชสวน (ไม้ผล พืชผัก และไม้ดอกไม้ประดับ) การปลูกทุเรียนหรือพืชสวนก็จะเกิดความมั่นคงและมั่นคงอย่างยั่งยืนต่อชาวเกษตรกรจังหวัดศรีสะเกษ การปลูกทุเรียนหรือพืชสวนดังกล่าว

1.2 วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

- 1.2.1 ศึกษาความเป็นมาในการพัฒนาการปลูกพืชสวนของประชาชน
- 1.2.2 กระบวนการพัฒนาดูแลการปลูกพืชสวนของประชาชน
- 1.2.3 วิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคในการปลูกพืชสวนของประชาชน ในจังหวัดศรีสะเกษ

¹พิรพร พร้อมเทพ. การศึกษาแนวทางการพัฒนาการผลิตทุเรียนศรีสะเกษเพื่อการส่งออกไปยังประเทศจีน. กรุงเทพมหานคร : สถาบันการต่างประเทศเทวะวงศ์วโรปการ กระทรวงการต่างประเทศ, 2558. หน้า บทคัดย่อ.

1.3 ขอบเขตของงานวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยดังต่อไปนี้

1.3.1 ด้านประชากร : คณะผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มเป้าหมายที่จะทำการศึกษาดังนี้

ประชากรในการวิจัย ได้แก่ เกษตรกรผู้ปลูกทุเรียน ในอำเภอขุนหาญ อำเภอกันทรลักษ์ และอำเภอศรีรัตนะ ในจังหวัดศรีสะเกษ

1.3.2 กลุ่มตัวอย่างของงานวิจัย

กลุ่มตัวอย่างในงานวิจัย ได้แก่ เกษตรกร ผู้ปลูกทุเรียน จำนวน 300 ครัวเรือน การกำหนดขนาดของกลุ่ม ตัวอย่างยึดตามตารางกำหนดของกลุ่มตัวอย่างของ Taro Yamane ที่ระดับมีนัยสำคัญทางสถิติ .01 กำหนดความคลาดเคลื่อน $\pm 5\%$ กลุ่มตัวอย่างได้มาโดยการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (Multi Stage Random Sampling)

1.3.3 ตัวแปรในการวิจัย

1.3.3.1 ตัวแปรอิสระ ได้แก่

- 1) สถานภาพ
- 2) เพศ
- 3) ระดับการศึกษา
- 4) ภูมิลำเนา
- 5) อายุ

1.3.3.2 ตัวแปรตาม ได้แก่

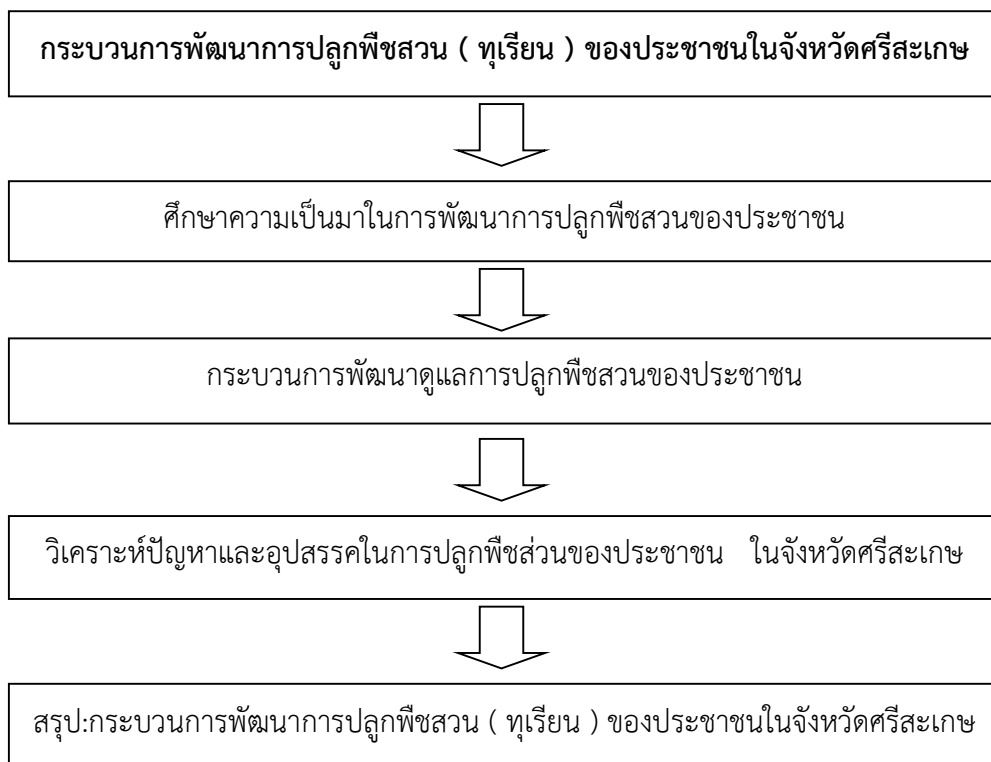
- 1) กระบวนการปลูก
- 2) การดูแลบำรุงรักษา

1.3.4 ด้านระยะเวลา : การศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดช่วงเวลาในการศึกษาระหว่างเดือน

ตุลาคม พ.ศ. 2559 – สิงหาคม 2560

1.4 กรอบแนวความคิดของโครงการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ มีกรอบแนวความคิดดังนี้

1.5 นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

1.5.1 กระบวนการ หมายถึง การระดมทรัพยากรในการดำเนินงาน อันได้แก่ บุคคลากร วัสดุ แรงงาน และเครื่องจักร เพื่อทำให้เกิดประสิทธิภาพ และประสิทธิผล สูงสุด เพื่อตอบสนองความต้องการของวัตถุประสงค์หลัก

1.5.2 พัฒนา หมายถึง การที่คนในชุมชนและสังคมโดยส่วนรวมได้ร่วมกันดำเนินกิจกรรม เพื่อปรับปรุงความรู้ความสามารถของตนเอง และร่วมกันเปลี่ยนแปลงคุณภาพชีวิตของตนเองชุมชน สังคมให้ดีขึ้น

1.5.3 ปลูก หมายถึง เอาต้นไม้หรือเมล็ด หน่อ หัว เป็นต้น ใส่ลงในดินหรือสิ่งอื่นเพื่อให้งอกหรือให้เจริญเติบโต

1.5.3 พืชสวน หมายถึง พืชที่ปลูกในพื้นที่ไม่มากหรือมาก ๆ ก็ได้ แต่ต้องปฏิบัติดูแลรักษาอย่างประณีต ส่วนมากอายุยืน สามารถเก็บเกี่ยวได้เป็นเวลาหลายปีติดต่อกัน

1.5.4 ทุเรียน หมายถึง ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง ผลเป็นพุ่ม เปลือกมีหนาม มีชื่อพันธุ์ต่างๆ เช่น ก้านยาว หมอนทอง

1.6 ประโยชน์ที่ได้รับจากงานวิจัย

1.6.1 การศึกษามุ่งเน้นที่จะหาแนวทางการพัฒนากระบวนการปลูก ในระดับที่จะนำไปใช้ปฏิบัติได้จริงในพื้นที่ ซึ่งจะทำให้มีพื้นที่การปลูกเพิ่มขึ้น ประสิทธิภาพการผลิตให้สูงขึ้น และคุณภาพผลผลิตดีขึ้น

1.6.2 เกษตรกรที่ทำนา ปลูกยางพารา หันมาปลูกทุเรียนที่มีรายได้ดีกว่าเดิม ส่วนเกษตรกรที่ปลูกทุเรียนอยู่เดิม จะทำให้มีผลผลิตเพิ่มขึ้น

1.6.3 ต้นทุนการผลิตลดลง แต่คุณภาพของทุเรียนดีขึ้น ซึ่งจะทำให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้น

1.6.4 ผลการศึกษาจะทำให้มีแนวการพัฒนาในระดับพื้นที่ โดยมีการลงไปวิเคราะห์ จะสามารถชี้เป้าหมายของการพัฒนาได้ทั้งมิติของพื้นที่ และมิติประเด็นการพัฒนา

1.6.5 ความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน/องค์กรที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างความเข้มแข็ง และประสานประโยชน์ร่วมกันในด้านการศึกษาวิจัย การนำไปใช้ประโยชน์ และการวางแผนทางการแก้ไขปัญหาต่างๆ